

УДК 37.041-057.87]:811.161.2
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/80-2-47>

Наталія ЮРІЙЧУК,
orcid.org/0000-0001-8308-3283
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Київська область, Україна) nd711@ukr.net

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НЕСПЕЦІАЛЬНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Сучасні освітні зміни у закладах вищої освіти спрямовані на розвиток мовної особистості, здатної спілкуватися в усіх сферах суспільного життя. Уміння комунікувати мовою професії підвищує ефективність праці, організацію роботи з документами, дає можливість регулювати ділові стосунки в колективі тощо. Підвищення загальномовної культури майбутніх фахівців та їх фахової мовленнєвої культури неможливе без оволодіння мовою в усіх її аспектах.

Особливої ваги в процесі професійного зростання майбутніх фахівців, набуває проблема організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти, розвиток умінь та навичок вчитися, формування в них здібностей до саморозвитку, самоосвіти, а також використання отриманих знань у подальшій професії.

Самостійна робота – це один із важливих компонентів освітнього процесу, який передбачає здійснення індивідуальної чи колективної діяльності під час аудиторних та позааудиторних занять, спрямований на формування самостійності здобувачів і засвоєння ними сукупності знань, умінь та навичок, відбувається за умови упродовження відповідної системи організації всіх видів навчальних занять.

Мета організації самостійної роботи полягає у формуванні в здобувачів вищої освіти умінь самостійно поповнювати власні знання, орієнтуватися у великій кількості наукової інформації. Потреба пошуку ефективних форм організації самостійної роботи у процесі вивчення української мови (за професійним спрямуванням) зумовлена інноваційними викликами глобалізованого світу й завданнями мовної підготовки здобувачів вищої освіти неспеціальних факультетів.

«Українська мова (за професійним спрямуванням)» належить до обов'язкових дисциплін загальної підготовки здобувачів вищої освіти в усіх ЗВО України. На жаль, на її вивчення відведено невелику кількість годин (три кредити). Час, виділений для самостійної роботи, визначається навчальним планом, на всіх нефілологічних спеціальностях самостійна робота становить 2/3 від загальної кількості годин, відведених для даної дисципліни.

Таким чином, у статті розглянуто особливості організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти під час вивчення української мови (за професійним спрямуванням) на неспеціальних факультетах, досліджено роль самостійної роботи у професійному становленні майбутнього фахівця.

Ключові слова: самостійна робота, українська мова (за професійним спрямуванням), здобувачі вищої освіти неспеціальних факультетів, професійне мовлення, мова професії, фахова мовленнєва культура, мовна особистість.

Nataliya YURIYCHUK,
orcid.org/0000-0001-8308-3283
Ph. D in Pedagogics Assistant Professor,
Assistant Professor at the Department of Ukrainian Linguistics and Methods of Education
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
(Pereiaslav, Riv region, Ukraine) nd711@ukr.net

THE INDEPENDENT WORK OF HIGHER EDUCATION STUDENTS OF NON-SPECIALIZED FACULTIES IN THE PROCESS OF STUDYING THE UKRAINIAN LANGUAGE (WITH A PROFESSIONAL FOCUS)

Modern educational changes in institutions of higher education are aimed at the development of a linguistic personality capable of communicating in all spheres of social life. The ability to communicate in the language of the profession increases work efficiency, organization of work with documents, provides an opportunity to regulate business relationships in the team, etc. Improving the general language culture of future specialists and their professional speech culture is impossible without mastering the language in all its aspects.

Of particular importance in the process of professional growth of future specialists is the problem of organizing the independent work of higher education students, the development of learning skills and abilities, the formation of their abilities for self-development, self-education, as well as the use of the acquired knowledge in the future profession.

Independent work is one of the important components of the educational process, which involves the implementation of individual or collective activities during classroom and extracurricular activities, aimed at forming the independence of learners and their assimilation of a set of knowledge, abilities and skills, takes place under the condition of the implementation of an appropriate system of organization of all types of educational classes

The purpose of organizing independent work is to develop the ability of students of higher education to independently supplement their own knowledge and navigate a large amount of scientific information. The need to find effective forms of organizing independent work in the process of learning the Ukrainian language (with a professional orientation) is determined by the innovative challenges of the globalized world and the tasks of language training for students of higher education in non-specialized faculties.

«Ukrainian language (for professional orientation)» is one of the mandatory subjects of general training for higher education applicants in all higher education institutions of Ukraine. Unfortunately, a small number of hours (three credits) are allotted for its study. The time allocated for independent work is determined by the curriculum, in all non-philological specialties independent work is 2/3 of the total number of hours allocated for this discipline.

Thus the article examines the peculiarities of the organization of independent work of students of higher education during the study of the «Ukrainian language (for a professional direction)» at non-specialized faculties, the role of independent work in the professional development of a future specialist is investigated.

Key words: *independent work, Ukrainian language (professionally), students of higher education of non-specialized faculties, professional speech, language of the profession, professional speech culture, linguistic personality.*

Постановка проблеми. Реформування вищої освіти вимагає нових підходів до підготовки конкурентоспроможних фахівців, які протягом навчання набувають умінь і навичок застосовувати здобуті знання у подальшій професійній діяльності, здатні пристосовуватися до потреб сучасного ринку праці, виявляти високий рівень теоретичної та практичної підготовки, швидко адаптуватися у професійному середовищі. На сучасному етапі розвитку суспільства відчутна потреба в оновленні змісту мовної підготовки майбутніх фахівців. Освітні процеси у закладах вищої освіти спрямовані на поглиблення й удосконалення знань здобувачів вищої освіти з української мови, здобутих ними в закладах загальної середньої освіти, розвитку вміння і навичок правильно користуватися українською мовою, що в результаті спрямоване на піднесення культури їхнього мовлення, вироблення навичок автоматично грамотного письма, вивчення різних видів ділових документів, набуття навичок їх складання, засвоєння етикету ділової кореспонденції, оволодіння нормами літературної мови, розвиток мовної особистості, спроможної спілкуватися й досягати поставлених комунікативних цілей у будь-якій сфері суспільного життя тощо.

«Українська мова (за професійним спрямуванням)» – це обов'язковий освітній компонент, що вивчається усіма без винятку здобувачами вищої освіти, спрямований формувати мовну особистість, яка здатна грамотно спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, використовувати всі набуті знання, уміння і навички для оптимальної мовної поведінки у майбутній професійній діяльності. Оскільки розвинене професійне мовлення підвищує

ефективність праці, організацію роботи з документами, діловою кореспонденцією, дає можливість регулювати ділові стосунки в колективі тощо.

Особливої ваги в процесі стимулювання професійного зростання майбутніх фахівців, набуває проблема організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти, розвиток уміння вчитися, формування в них здібностей до саморозвитку, самоосвіти, творчого використання отриманих знань.

Потреба пошуку ефективних форм організації самостійної роботи у процесі вивчення української мови (за професійним спрямуванням) зумовлена викликами часу та завданнями мовної підготовки здобувачів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасної науково-методичної літератури свідчить про постійне зростання інтересу науковців до проблеми організації та забезпечення високої результативності самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Ряд питань розкрито у працях В. Бондаря, В. Загвязинського, М. Шкіля, В. Євдокимова та ін. На теоретико-методологічному рівні окреслена проблема знайшла своє висвітлення в працях відомих методистів (О. Біляєва, Л. Паламар, М. Пентиліук, К. Плиско та ін.).

Попри наявність значної кількості праць, присвячених досліджуваній проблемі, досі не з'ясованими залишаються багато питань, зокрема не були предметом спеціального дослідження форми і методи організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти неспеціальних факультетів у процесі вивчення української мови (за професійним спрямуванням) тощо.

Мета статті полягає в аналізі наукової літератури з окресленої проблеми, дослідженні особли-

востей організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти неспеціальних факультетів у процесі вивчення української мови (за професійним спрямуванням).

Виклад основного матеріалу. Самостійна робота є одним із важливих компонентів освітнього процесу, що спрямований на формування самостійності здобувачів і засвоєння ними сукупності знань, умінь та навичок, здійснюється за умови упровадження відповідної системи організації всіх видів навчальних занять.

Мета організації самостійної роботи полягає у формуванні в здобувачів вищої освіти умінь самостійно поповнювати власні знання, орієнтуватися у великій кількості наукової інформації, дає можливість розглядати накопичувані знання як об'єкт власної діяльності. Потреба пошуку ефективних, професійно зорієнтованих форм організації самостійної роботи у процесі вивчення української мови (за професійним спрямуванням) зумовлюється інноваційними викликами глобалізованого світу й завданнями мовної підготовки здобувачів вищої освіти неспеціальних факультетів.

«Українська мова (за професійним спрямуванням)» належить до обов'язкових дисциплін загальної підготовки здобувачів вищої освіти в усіх ЗВО України. На жаль, на її вивчення відведено невелику кількість годин (три кредити). Час, виділений для самостійної роботи, визначається навчальним планом, на всіх нефілологічних спеціальностях самостійна робота становить 2/3 від загальної кількості годин, відведених для даної дисципліни.

Зміст самостійної роботи визначається робочою програмою, матеріал, його обсяг, термін виконання визначає викладач. Щодо завдань із самостійної роботи, то вони повинні бути доступними і зрозумілими, передбачати можливість проведення самоконтролю з боку самих здобувачів вищої освіти, оскільки правильно організована самостійна робота сприяє засвоєнню знань здобутих протягом лекційних та практичних занять.

Самостійна робота з української мови (за професійним спрямуванням) може передбачати такі види роботи:

1. Опрацювання лекційного матеріалу (робота з конспектами), підготовка та участь у практичних заняттях.
2. Робота у бібліотеках, мережі Інтернет з науковою літературою, словниками, довідниками, новим українським правописом.
3. Конспектування навчального матеріалу.
4. Підготовка і написання доповідей, рефератів на теми:

- Державна мова як мова професійного спілкування.
- Мова і професія.
- Ділова телефонна бесіда.
- Спілкування як інструмент професійної діяльності.
- Культура проведення суперечки.
- Публічна промова.
- Етикет ділового листування та використання мовних формул.
- Культура усного фахового спілкування.
- Українська наукова термінологія у професійному спілкуванні.
- Мовні норми професійного спілкування.
- Форми колективного обговорення професійних проблем.
- Ділові папери як засіб писемної професійної комунікації.
- Писемне мовлення як складник професійної діяльності тощо.

5. Науково-дослідна робота (опрацювання матеріалів фахової періодики, підготовка повідомлень наукового характеру, презентація проєктів).

6. Укладання міні-словника з фаховою термінологією, діалектною лексикою, суржилом, молодіжним сленгом (на вибір) тощо.

7. Участь у студентських наукових олімпіадах (Всеукраїнська студентська олімпіада з навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» та ін.), конкурсах (Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика, Міжнародний мовно-літературний конкурс імені Тараса Шевченка, Всеукраїнський конкурс есе студентської молоді «Мій Шевченко» та ін.).

8. Підготовка до різних видів контролю (тестовий, модульний, підсумковий).

9. Робота в студентських наукових проблемних групах.

10. Написання студентських наукових публікацій та участь у науково-практичних конференціях.

11. Укладання теки з діловими паперами.

12. Виконання завдань, що передбачають використання сучасних інформаційних технологій і комп'ютерних засобів навчання (підготовка мультимедійних презентацій з подальшим їх показом, робота з українськими електронними термінологічними словниками й довідниками тощо).

Здобувачі вищої освіти повинні набути вмінь користуватися науково-методичною, довідковою літературою: з-поміж великої кількості матеріалу, знаходити найбільш необхідний, редагувати тексти, володіти методикою реферування тексту, мати навички комп'ютерної обробки даних; володіти методами інформаційного пошуку в системі Інтернет тощо.

Самостійна робота з термінологічними словниками, довідниками, зокрема й з електронними, передбачає з'ясування походження, значення термінів, добір до них іншомовних синонімів-відповідників і навпаки, робота над орфограмами, введення їх у відповідні контексти, укладання синонімічних рядів слів, визначення їх великих виразових можливостей, семантичних відтінків тощо. Серед пропонуваного викладачем термінів повинні бути не лише загальнонаукові, а й вузькоспеціальні.

Цікавими та корисними завданнями в самостійній роботі є упорядкування студентського міні-словничка з фаховою термінологією, діалектною лексикою, суржилом, молодіжним сленгом (на вибір) – така робота спонукає до творчої самостійності, сприяє збагаченню словникового запасу. Здобувачам пропонується добирати й записувати приклади певної групи соціально маркованої лексики й літературні відповідники до них, з'ясовувати походження слів, їх значення, правопис, сферу вживання тощо. Також не менш важливими є завдання на редагування фахових текстів.

Завдання з підготовкою і представленням презентацій дають можливість визначити рівень оволодіння нормами сучасної української літературної мови, уміння складати ділові папери, працювати з різними джерелами інформації, виступати перед аудиторією. Здобувач вищої освіти демонструє вміння оформлення презентації, навички публічного виступу, практичне використання знань, умінь і навичок тощо.

Запропоновані форми потребують наполегливої самостійної праці, проте слід розуміти, що така робота повинна враховувати індивідуальні можливості кожного здобувача вищої освіти, його творчі здобутки, інтереси, активність у навчанні тощо.

Наприкінці вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» здобувачі вищої освіти мають можливість написати наукову статтю. Така робота сприяє оволодінню здобувачами методикою наукових досліджень, розвитку навичок самостійної пошукової роботи, підвищенню власної наукової активності, розумових здібностей тощо. З кращими науковими роботами здобувачі вищої освіти беруть участь у студент-

ських наукових конференціях та публікуються у наукових збірниках.

На жаль, проблема організації самостійної роботи у ЗВО залишається однією з другорядних, оскільки в освітньому процесі акцентується більша увага на аудиторних заняттях, а самостійна робота організовується формально, хоча доведено, що знання, які здобувач отримав самостійно, насправді є міцнішими.

Навчальний матеріал дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» передбачений для засвоєння здобувачами вищої освіти самостійно, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, що опрацьовувався на аудиторних заняттях.

«Комп'ютерне тестування є підсумком самостійної роботи студента впродовж вивчення дисципліни. Щоб успішно скласти іспит, необхідно систематично і наполегливо працювати над засвоєнням матеріалу з кожної теми, розділу. Послаблена, епізодична робота над матеріалом програми, надія на те, що все можна буде вивчити за 2–4 дні, не дає очікуваних результатів. Тому студенти, які прагнуть пройти контроль успішно, мають від першого дня занять систематично і ретельно виконувати всі завдання. Водночас, необхідно виявляти значні зусилля та наполегливість під час безпосередньої підготовки до контролю» (Юрійчук, 2012: 141).

Зауважимо, що самостійна робота з української мови (за професійним спрямуванням) повинна бути організована таким чином, щоб не переважувати здобувачів зайвим конспектуванням чи механічним запам'ятовуванням, а спрямована на досягнення ними якнайкращого результату в оволодінні матеріалу з дисципліни.

Висновки. Таким чином, методично правильно організована викладачем самостійна робота з української мови (за професійним спрямуванням) є важливим засобом розвитку самостійності здобувачів вищої освіти неспеціальних факультетів, вона активізує пізнавальну діяльність, мобілізує на досягнення кінцевого результату, сприяє підвищенню рівня грамотності та професійної підготовки майбутніх фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голоюх Л. В. Українська мова за професійним спрямуванням. Для студентів навчально-наукового фізико-технологічного інституту : [навч. посібник]. Луцьк, 2022. 192 с.
2. Гуменюк І. Сучасні підходи до навчання української мови за професійним спрямуванням: перспективні вектори досліджень. *Молодь і ринок*. №4 (190). 2021. С. 92 – 99.
3. Дженджеро О. Л. Творча самостійна робота студентів неспеціальних факультетів у процесі вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Шляхи модернізації освіти в Україні*. Вісник №135. 2016. С. 167 – 171.

4. Ліштаба Т. Основні аспекти редагування текстів офіційно-ділового стилю на заняттях з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Наукові записки*. Вип. 188. 2020. С. 112 – 115.
5. Петрожалко Ю. В. Формування культури професійного мовлення у студентів економічного фаху ВНЗ. *Наукові записки*. Том 84. 2008. С. 29 – 33.
6. Юрійчук Н. Д. До питання організації самостійної роботи студентів ВНЗ з української мови. *Теоретична і дидактична філологія: надбання, проблеми, перспективи розвитку: Збірник наукових праць*. Вип. 12. Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД». 2012. С. 138 – 142.

REFERENCES

1. Holoiiukh L. V. (2022). *Ukrainska mova za profesiinym spriamuvanniam*. [Ukrainian language for professional direction]. *Dlia studentiv navchalno-naukovoho fizyko-tekhnolohichnoho instytutu* : [navch. posibnyk]. Lutsk. 192 s. [in Ukrainian].
2. Humeniuk I. (2021). *Suchasni pidkhody do navchannia ukrainskoi movy za profesiinym spriamuvanniam: perspektyvni vektory doslidzhen*. [Modern approaches to teaching the Ukrainian language in a professional direction: promising vectors of research]. *Molod i rynek*. №4 (190). S. 92 – 99. [in Ukrainian].
3. Dzhendzhero O. L. (2016). *Tvorcha samostiina robota studentiv nespetsialnykh fakultetiv u protsesi vyvchennia dystsypliny «Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam)»*. [Creative independent work of students of non-specialized faculties in the process of studying the discipline «Ukrainian language (professional orientation)»]. *Shliakhy modernizatsii osvity v Ukraini*. Visnyk №135. S. 167 – 171. [in Ukrainian].
4. Lishtaba T. (2020). *Osnovni aspekty redahuvannia tekstiv ofitsiino-dilovoho styliu na zaniattiakh z dystsypliny «Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam)»*. [The main aspects of editing texts in an official-business style in classes on the discipline «Ukrainian language (for professional orientation)»]. *Naukovi zapysky*. Vyp. 188. S. 112 – 115. [in Ukrainian].
5. Petrozhalko Yu. V. (2008). *Formuvannia kultury profesiinoho movlennia u studentiv ekonomichnoho fakhu VNZ*. [The formation of a culture of professional speech among students of economics at higher educational institutions]. *Naukovi zapysky*. Tom 84. S. 29 – 33. [in Ukrainian].
6. Yuriichuk N. D. (2012). *Do pytannia orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv VNZ z ukrainskoi movy*. [Regarding the organization of independent work of university students in the Ukrainian language]. *Teoretychna i dydaktychna filolohiia: nadbannia, problemy, perspektyvy rozvytku: Zbirnyk naukovykh prats*. Vyp. 12. Pereiaslav-Khmelnytskyi: PP «SKD». S. 138 – 142. [in Ukrainian].